

О. В. Єрмолаєв,
студент, Інститут міжнародних відносин
Національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАВИЛА СОТ ДЛЯ РЕГУЛЮВАННЯ ТОРГІВЛІ СИРОВИННИМИ РЕСУРСАМИ

Дана стаття висвітлює основні правила та механізми регулювання міжнародної торгівлі сировинними ресурсами в рамках СОТ. У статті розкриваються основні положення угоди ГАТТ 1994 року в контексті їх застосування до торгівлі сировинними ресурсами. Стаття також перелічує основні проблеми та прогалини міжнародного законодавства в сфері регулювання торгівлі сировинними ресурсами.

This article reflects the basic WTO rules and mechanisms relating to international trade in natural resources. The article develops the main provisions of GATT 1994 in the context of regulating trade in natural resources. The article also enumerates the main problems and gaps in international law regulating trade in natural resources.

Ключові слова: правила та механізми СОТ, регулювання торгівлі сировинними ресурсами, ГАТТ 1994.

Сировинні ресурси є фундаментальним продуктом для життя людини. За умов належного управління ними вони мають можливість забезпечувати людство нескінченною кількістю продуктів, що значно покращують якість життя. Торговля сировинними ресурсами становила 24% світової торгівлі товарами у 2008 році. Обсяг торгівлі був досить постійним упродовж останнього десятиліття, але у вартісному вимірі зростав щорічно на 20% [5].

Актуальність даної теми полягає в тому, що правила СОТ зазвичай не регламентують використання сировинних ресурсів до того, як вони були зібрані або видобуті [5]. У зв'язку з цим виникають проблеми, що мають бути врегульовані двосторонніми та багатосторонніми домовленостями. Крім цього, міжурядове управління ринком сировинних ресурсів має багато законодавчих прогалин, які не були ліквідовані домовленостями в рамках Уругвайського раунду переговорів та існують через незавершеність Дохійського раунду.

Метою цієї статті є дослідження особливостей регулювання світової торгівлі сировинними ресурсами в рамках СОТ. Досягнення зазначеної мети потребує вирішення переліку таких завдань:

— зазначити роль та зміст правил та процедур СОТ у регулюванні ринку сировинних ресурсів;

— визначити проблеми та труднощі, що перешкоджають вільній та ефективній торгівлі сировинними ресурсами.

У роботі використані загальнонаукові методи дослідження: аналіз і синтез, індукція і дедукція, методи логічного й порівняльного аналізу.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Торговля сировинними ресурсами регулюється положеннями та правилами, що закріплені в угоді ГАТТ 1994 року та інших домовленостях СОТ, що стосуються торгівлі товарами. Правила СОТ не регулюють сировинні ресурси до того моменту, коли вони були видобуті чи зібрані. Однак в деяких випадках, правила СОТ можуть мати посилення на ресурси у їх "природному вигляді" [5]. Подібна проблема досить часто виникала із членами ОПЕК, які запроваджували внутрішні обмеження на рівень видобутку і стверджували, що такі питання не підпадають під сферу регулювання ГАТТ, тому що нафта не є предметом регулювання правил СОТ, доки вона не видобута. Деякі вчені

стверджують, що принцип суверенітету у міжнародному праві підтримує твердження, що країни не обмежені у методах впливу на сировинні ресурси доти, доки вони не були видобуті будь-яким способом [6].

Послуги, що стосуються сировинних ресурсів, підпорядковуються Генеральній Угоді з Торгівлі Послугами (ГАТС), крім випадків, коли послуги надаються державними органами. Жодне з правил ГАТС не стосується безпосередньо сировинних ресурсів, тому застосування ГАТС багато в чому залежить від зобов'язань країни-члена у відповідному секторі [1; 2].

Історія регулювання торгівлі сировинними ресурсами в межах правил ГАТТ/СОТ є еволюцією в бік лібералізації, де широка кількість сировинних матеріалів мають незначний рівень захищеності на ринку.

Сучасні правила СОТ для регулювання сировинних ресурсів були закладені ще в 1994 році у ГАТТ, і можуть бути класифіковані наступним чином (відповідно до характерних рис сировинних ресурсів) [5]:

1. Нерівномірне розповсюдження сировинних ресурсів:

а) імпорфтне мито (стаття II ГАТТ 1994).

Стаття II ГАТТ 1994 року забороняє країнам-членам запроваджувати митні збори на імпорт продуктів, що вище за ставку, закріплену планом зобов'язань. Після декількох послідовних раундів переговорів кількість товарів, що підлягають скороченню імпорфтних тарифів, збільшилася, а рівень митного оподаткування знизився. Країнам-членам також заборонено застосовувати інші митні збори чи стягнення, окрім тих, що зазначені у плані зобов'язань. Подібні обмеження застосовуються також до с/г товарів згідно зі статтею 4 Угоди про сільське господарство. Максимальні рівні митного оподаткування (які в текстах домовленостей називаються "tariff bindings") були поступово знижені за вісім раундів переговорів ГАТТ, останнім з яких був Уругвайський раунд переговорів. На теперішній час переговори ведуться в рамках Дохійського раунду переговорів. Рівні митного оподаткування в секторі сировинних ресурсів є нижчими, ніж загалом у секторі товарів, за винятком рибної галузі. Ескалація митних платежів помітна у таких галузях, як лісова та гірничо-видобувна промисловість [5];

б) імпорфтні та експорфтні обмеження (стаття XI ГАТТ 1994).

Стаття XI ГАТТ 1994 стверджує, що жодні заборони чи обмеження, окрім мита, податків та інших стягнень не можуть бути застосовані членом СОТ на імпортовану чи експортовану продукцію. Це положення включає квоти та інші подібні заходи, що встановлюють кількісні обмеження на експорт чи імпорт. Положення статті XI, що стосуються експорфтних обмежень, особливо зачіпають деякі сектори сировинних ресурсів. Згідно із оглядами торговельної політики СОТ, застосування експорфтних податків найбільш тяжіє до сектора сировинних ресурсів. Обмеження на виробництво не відносяться до сфери обмежень згідно зі статтею XI, і не є заборонені [1];

с) принцип недискримінації (стаття I та XIII ГАТТ).

Стаття I ГАТТ встановлює принцип Режиму найб-

ільшого сприяння (РНС), що є одним з фундаментальних зобов'язань багатосторонньої торговельної системи. Це положення забороняє члену СОТ розглядати продукти, із походженням із країни СОТ, гірше, ніж подібні продукти із будь-якої іншої країни [2]. Стаття I має широке застосування і розглядає митні збори чи стягнення будь-якого характеру, встановлені на міжнародні платіжні операції (імпорфтні чи експорфтні); методологію стягнення таких податків; всі правила та формальності, пов'язані із експортом чи імпортом як і з внутрішніми податками. Згідно зі статтею I, член СОТ, що є споживачем сировинного ресурсу, повинен забезпечувати еквівалентний режим для імпорту такого ресурсу з інших членів СОТ. Експорфтні податки також підпадають під це правило, навіть якщо вони не заборонені статтею XI. Член СОТ не може обмежувати експорт чи імпорт сировинного ресурсу з іншої країни-члена СОТ, якщо тільки імпорт чи експорт такого сировинного ресурсу з усіх інших країн еквівалентно обмежений чи заборонений. Стаття XIII застосовується до митних квот на імпорт. Крім того, навіть, коли країні дозволяється застосувати обмеження на експорт, це застосування не повинно бути дискримінаційним. Недискримінаційним вважається тимчасове застосування, що має на меті подолання нестачі продовольства або інших життєво важливих продуктів [8];

д) державні підприємства (стаття XVII ГАТТ).

Стаття XVII п.1 ГАТТ встановлює, що члени СОТ можуть мати державні підприємства чи надавати привілеї приватним підприємствам. Деякі держави повідомили СОТ про їхні державні підприємства згідно зі статтею XVII. Наприклад, Бразилія повідомила, що ITAIPU Binacional (що імпортує електроенергію) та Industria Nucleares do Brasil S.A.-INB (імпортує запасні частини та паливо для атомних станцій) є офіційними державними підприємствами і будуть отримувати привілеї. Підпункт "а" статті XVII зазначає, що державні підприємства у своїй діяльності та закупівлях будуть діяти відповідно до правил СОТ і дотримуватися принципу недискримінації [7];

е) свобода транзиту (стаття V ГАТТ).

Стаття V ГАТТ встановлює правила, що регулюють товари, судна та інші засоби транспорту, що починають "транзитний транспорт" — тобто, той, що перетинає територію іншого члена СОТ, причому початок і кінець маршруту знаходяться за межами держави транзиту [5]. Ця стаття забезпечує вільний транзит найбільш зручними торговельними шляхами по території держав-членів СОТ, з чи до країни, що не є членом СОТ. Транзит також включається до РНС відносно усіх стягнень, регуляторних механізмів та формальностей, пов'язаних із транзитом. Товари, що проходять транзитом, не долучаються до внутрішнього ринку країни транзиту. Пункт 2 цієї статті забезпечує рівне ставлення до товарів з різних країн, в т.ч. не членів СОТ [9]. Останнім часом в науковій літературі розглядалося питання, чи стосується стаття V лише пересувних засобів транспорту, чи газопроводи та нафтопроводи можна вважати засобами транзиту. Коссі зазначає, що газопроводи та нафтопроводи не слід виключати з транзитних засобів, тому вони по-

винні підпадати під положення статті V.

2. Вичерпність сировинних ресурсів:

а) субсидії та компенсаційні заходи.

Субсидії для сировинних товарів, що не є сільськогосподарськими, регулюються Угодою про субсидії та компенсаційні заходи (СКЗ). Угода СКЗ визначає субсидію як фінансовий вклад держави в будь-яке утворення на території країна-члена СОТ, що приносить користь. Фінансовим вкладом вважається державна практика по прямому переказу коштів, держава надає послуги чи товари (окрім традиційної інфраструктури), держава передає ці функції одному чи декільком приватним органам [10]. Експортні субсидії та субсидії, пов'язані із використанням внутрішніх продуктів, заборонені. Інші субсидії вважаються дозволеними, якщо вони не завдають значної шкоди галузі іншої країни СОТ. Член СОТ, що зазнав втрат внаслідок впровадження субсидій іншим членом, може оспорити таку субсидію в суді. Іншою можливістю є запровадження компенсаційного мита на субсидований імпорт, якщо така субсидія загрожує економіці;

б) винятком СОТ (стаття XX ГАТТ).

Стаття XX ГАТТ, яка називається "Загальні виключення", дозволяє членам СОТ здійснювати певні дії, що несумісні з іншими зобов'язаннями ГАТТ. Пункт "g" статті XX ГАТТ дозволяє застосування заходів, що стосуються консервації та збереження вичерпних сировинних ресурсів, разом із обмеженнями на внутрішній видобуток та споживання. Пункт "j" цієї статті дозволяє застосовувати обмежувальні заходи до видобутку та обміну ресурсами, що знаходяться у невеликій кількості. Це положення було прийняте у 1970 році;

с) винятки з заборони використання митних обмежень.

Стаття XI ГАТТ забороняє застосування нетарифних обмежень і експортних обмежень за винятком мита, податків чи інших стягнень. Пункт "a" статті XI вносить винятки з цього правила. Членам СОТ дозволяється застосовувати тимчасові експортні заборони чи обмеження з метою попередження критичної нестачі продовольчих запасів чи інших життєво важливих товарів для країни-експортера. При застосуванні цього права, країна-експортер повинна письмово повідомити Комітет СОТ з сільського господарства і врахувати всі можливі наслідки для країн імпортерів цієї продукції [5].

3. Негативні побічні наслідки видобування та обміну ресурсами:

а) принцип недискримінації: РНС та національний режим (стаття I та III ГАТТ).

Принцип недискримінації може обмежувати заходи, які запроваджує країна-член СОТ для регулювання побічних негативних наслідків. У цьому зв'язку постає питання, чи можливо по-різному ставиться до продукції, з різних країн, яка вироблена з використанням різних технологічних методів. Деякі науковці вважають, що доцільно по-різному оцінювати товари, які вироблені з використанням технології, що зменшує негативні наслідки для оточуючого середовища і ті товари, що вироблені за звичайною технологією. Різниця полягає у застосуванні терміна "подібні продукти" ("like products") у різних статтях ГАТТ. З огляду на це, СОТ застосовує чотири критерії порівняння продуктів: властивості, при-

рода та якість продукту; кінцеве призначення продукту; смаки та уподобання споживачів; митна класифікація продукту;

б) технічні бар'єри.

Член СОТ може вимагати від товару бути позначеним спеціальною "екологічною етикеткою" для того, щоб упевнитися, що такий товар не створює побічних негативних наслідків. Екологічна етикетка є інструментом політики, за допомогою якого держава може повідомляти споживачу про якість сировини [11; 12]. Угода про застосування технічних бар'єрів у торгівлі регулює застосування технічних стандартів. Поняття "технічний стандарт" включає "характеристику продукту та метод його виробництва" [13]. Зазвичай "екологічні етикетки" підпадають під принцип недискримінації. Крім того, країна, що запроваджує технічні бар'єри, повинна довести, що останні не створюють зайвих перепон для світової торгівлі;

с) стягнення, еквівалентні внутрішньому податку на видобуток.

Стаття II ГАТТ регулює процедури запровадження стягнень, еквівалентних внутрішньому податку на імпорт будь-якого продукту;

d) винятки СОТ (стаття XX ГАТТ).

Підпункт "b" статті XX ГАТТ дозволяє застосовувати обмеження, які необхідні для захисту життя людей, рослин чи тварин. Коли член СОТ застосовує такі обмеження, він спочатку повинен довести, що така політика дійсно спрямована на захист життя людей чи тваринного (рослинного) світу;

e) субсидії для управління побічними наслідками (Угода про субсидії та компенсаційні заходи).

Стаття 8 Угоди СКЗ вважає, що певний ступінь державного втручання не підпадає під можливість оскарження в суді. Угода СКЗ також передбачає втручання державою у процес видобутку сировини, за допомогою субсидій, з метою зменшення рівнів видобутку в обмін на грошові стимулювання [1];

f) імпортне ліцензування.

Імпортне ліцензування часто використовується для контролю імпорту продукції з метою створення резервів. Деякі країни запровадили імпортне ліцензування в лісообробній галузі, щоб контролювати ввіз такої продукції;

g) державні закупівлі.

Деякі члени СОТ запроваджують умови на державні закупівлі для мінімізації негативних побічних наслідків для оточуючої середовища в деяких випадках. Угода про державні закупівлі є багатосторонньою, це означає, що вона застосовується лише до тих країн, які підписали цю угоду. Крім того, зобов'язання щодо державних закупівель включаються лише ті сектори, які зазначені в плані зобов'язань кожної країни [3].

4. Переважання на ринку сировинних ресурсів:

а) подвійне ціноутворення.

Подвійне ціноутворення означає встановлення двох різних рівнів цін для внутрішнього та зовнішнього ринків. Цього можна досягти за допомогою експортних податків, кількісних обмежень на експорт чи за допомогою державної монополії. Максимальна внутрішня ціна може бути встановлена адміністративно на нижчому рівні, ніж експортна ціна. Подвійне ціноутворення

може застосовуватися як засіб диверсифікації внутрішнього виробництва чи експортної бази. Така політика може привернути увагу СОТ. Коли подвійні ціни встановлюються за допомогою експортних обмежень, дані обмеження можуть бути визнані невідповідними статті XI ГАТТ;

б) винятки достатнього обсягу (стаття XX(i) ГАТТ).

Стаття XX, пункт 1 дозволяє застосовувати обмеження на експорт, які в інших випадках заборонені, якщо такі обмеження необхідні для забезпечення достатнього обсягу ресурсів на внутрішньому ринку для утримання внутрішньої ціни сировини нижче світової в рамках державного стабілізаційного плану [4];

с) частина IV ГАТТ (торгівля та розвиток).

У 1965 році до ГАТТ були додані статті XXXVI, XXXVII, XXXVIII, які сформували частину IV, яка має назву "Торгівля та розвиток". Стаття XXXVI підкреслює необхідність швидкого збільшення експорту найменш розвинених членів СОТ.

5. Волатильність:

а) міжнародні торговельні угоди.

Стабілізація ціни була основною метою міжнародних угод з сировинних товарів, підписаних постачальниками та споживачам ресурсів. Стаття XX пункт "h" ГАТТ 1994 року підкреслює важливість дотримання обов'язків, взятих відповідно до міжурядових товарних угод. За цим положенням країна може використати виключення з правил СОТ на користь запровадження обмеження на експорт чи імпорт, якщо останні підтверджені міжнародною торговельною угодою.

ВИСНОВКИ

Наукова новизна цієї статті полягає в тому, що в ній за допомогою дослідження нормативних документів СОТ визначена роль цієї організації у формуванні засад вільного ринку сировинних ресурсів.

У цій статті були проаналізовані різні аспекти правил СОТ для торгівлі сировинними ресурсами. Важливим висновком стосовно правил СОТ по відношенню до сировинних ресурсів є те, що ці правила не регулюють використання сировинних ресурсів до того, як вони були зібрані або видобуті. Розвідування, видобуток та обмін сировинними ресурсами може включати послуги, які попадають у сферу регулювання Генеральної Угоди із Торговлі Послугами (ГАТС). Оскільки правила СОТ не були створені спеціально для регулювання торгівлі сировинними ресурсами, вирішення деяких питань потребує додаткової ясності та викликає проблеми. Однією з таких проблем є боротьба із "політикою розорення сусіда". Основною метою діяльності СОТ в цьому напрямі є роз'яснення державам впливу їх односторонніх дій на їх торговельних партнерів, оскільки відмова від міжнародної кооперації призводить до зменшення світового добробуту загалом. Як і з усіма торговельними переговорами, компроміси можливі лише на широкій основі, а не лише серед тих членів, що застосовують такі заходи. Навіть по відношенню до податків на експорт, можливим компромісом може бути зниження експортних податків на сировинні ре-

сурси в обмін на зниження експортних тарифів на кінцеві товари. Іншою проблемою є забезпечення збереження сировинних ресурсів. Субсидії можуть забезпечити краще регулювання використання сировинних ресурсів.

Література:

1. Інституціональні та процедурні механізми системи ГАТТ/СОТ у регулюванні світової торгівлі / Осика С.Г., Оніщук О.В., Осика А.С., Пятницький В.Т., Штефанюк О.В. — К.: УАЗТ, 2000. — 288 с.

2. Покрещук О.О. Правове регулювання міжнародної торгівлі у контексті норм і правил ГАТТ/СОТ. — К.: Зовнішня торгівля, 2003. — 512 с.

3. Регулювання ринків товарів і послуг на засадах норм і принципів системи ГАТТ/СОТ / Осика С.Г., Пятницький В.Т., Оніщук О.В., Осика А.С., Штефанюк О.В. — К.: УАЗТ, 2000. — 336 с.

4. Покрещук О.О. Генеральна угода з тарифів і торгівлі як основа універсального міжнародно-правового регулювання світової торгівлі // Право України. — 1999. — № 10. — С. 124—125.

5. World Trade Organization (WTO) (2010) / World Trade Report 2010: Trade in Natural Resources. — Geneva: WTO.

6. Crosby D. (2009). Import, export and production restrictions on energy goods and services. — Geneva: The Graduate Institute of International and Development Studies, Panel 2 Conference Paper for Global Challenges at the Intersection of Trade, Energy and the Environment.

7. Ehring L. (2007). Freedom of transit under Article V of the General Agreement on Tariffs and Trade: A sleeping beauty of the multilateral trading system. — Geneva: WTO, Appellate Body Secretariat Speaker Series Draft Paper presented on 26/6/2007.

8. Mavroidis P. (2005). The General Agreement on Tariffs and Trade: A Commentary. — New York: Oxford University Press.

9. Cossy M. (2010). Energy Transport and Transit in the WTO / Pauwelyn, J. (ed), Global Challenges at the Intersection of Trade, Energy and the Environment. — Geneva: Centre for Trade and Economic Integration (CTEI).

10. Pierola F. (2010). The Availability of a GATT Article XX defence with respect to a non-GATT claim: Changing the rules of the game? Comments on the Appellate Body Report in China — Measures Affecting Trading Rights and Distribution Services for Certain Publications and Audiovisual Entertainment Products. — Global Trade and Customs Journal. — 5(4). — 172—175.

11. Staffin, E. B. (1996). Trade barrier of trade boon? A critical evaluation of environmental labelling and its role in the 'greening' of world trade // Columbia Journal of Environmental Law. — № 12 (205).

12. Chalifour N. J. (2000). Global trade rules and the world's forests: Taking stock of the World Trade Organization's implications for forests // Georgetown International Environmental Law Review. — № 12 (3).

13. WTO and UNEP (2009). Trade and Climate Change: A Report by the WTO and UNEP. — Geneva: WTO, UNEP.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2011 р.